

Program Odnowy Wsi w opracowaniach Akademii Rolniczej we Wrocławiu

Countryside
Regeneration in
Case Studies by
the Agricultural
Academy of
Wrocław

Logo

Zadbajmy o nasz krajobraz

Wstęp

Wieś kojarzy się od dawna z czymś spokojnym, harmonijnym, sielskim, w szczególności mieszkańcom dużych miast, którzy wyjeżdżają na wieś szukając odpoczynku od miejskiego zgiełku. Jeśli jest taka możliwość to jest to wyjazd do rodziny, albo przyjaciół, gospodarstw agroturystycznych czy własnej posiadłości pełniącej funkcję letniskowe. W ostatnich latach coraz trudniej znaleźć taką cichą, spokojną tradycyjną wieś. Problem tkwi w tym, że zmienia się sposób życia mieszkańców wsi. Wraz z rozwojem techniki i postępem cywilizacyjnym przekształca się sposób gospodarowania na roli. Powstają duże gospodarstwa, które skupiają znaczny areal, ponieważ gospodarowanie na małych poletkach przestaje się opłacać. Większość wsi posiada zaledwie kilka gospodarstw zajmujących się i utrzymujących z rolnictwa, natomiast pozostali mieszkańcy zmuszeni są do szukania innych źródeł utrzymania. Czasem znajdują zatrudnienie w pobliskich miastach albo tworzą samodzielne placówki handlowe, usługowe lub drobnej wytwórczości. Dla młodzieży często jedynym rozwiązaniem, które bierze pod uwagę, jest ucieczka ze wsi do miasta. W ostatnim czasie, szczególnie w pobliżu dużych miast, obserwuje się sytuację odwrotną, zasiedlanie przez ludność typowo miejską terenów wiejskich. Tworzą się sateli-

tarne osiedla domków jednorodzinnych o charakterze typowo miejskim. W tej sytuacji zmianie ulegają relacje międzyludzkie, zanikają dawne zwyczaje i tradycje, a w wielu przypadkach trudno mówić o wspólnocie wiejskiej, jest to raczej zbiór samodzielnych jednostek, często myślących jedynie o własnym interesie bez uwzględnienia potrzeb ogółu.

Teren Opolszczyzny nie jest jednorodny pod tym względem. Wsie, w których mieszkańcy kontynuują tradycje od stuleci, narażone są na takie niekorzystne zmiany w dużo mniejszym stopniu niż zasiedlone w okresie powojennym przez ludność napływową pochodzącą z różnych regionów. Te pewnego rodzaju pionierskie osady charakteryzują się bardziej tworzeniem nowych wzorców na bazie różnorodnych kultur niż zachowaniem tradycji i uznanych przez pokolenia sposobów organizacji przestrzeni wokół siebie¹.

Wspomniane wyżej problemy znajdują odbicie w krajobrazie wsi, dla którego jednym z największych zagrożeń jest nieprzemyślana chaotyczna działalność jednostek nieuwzględniająca charakteru całej miejscowości. Trzeba tu podkreślić, że mieszkańcy wsi mają dużo więcej możliwości przeobrażania wyglądu swojej miejscowości niż mieszkańcy dużych miast. Każda zmiana kubatury budynków, remonty, przebudowy, wymiany okien czy pokrycia dachów lub stawianie nowych obiektów może zmienić nieodwra-

calnie charakter miejsca, jego wyraz. Również otoczenie zagród, przedogródki, ogrody, sady i warzywniaki są wraz z terenami gminnymi, placami, skwerami czy terenami zielonymi i rekreacyjnymi nieodłączną częścią krajobrazu wsi. Jeśli mieszkańcy w pogoni za tym co nowe, inne, nowoczesne w ich rozumieniu zapominają o tożsamości miejsca², w którym przyszło im żyć to w szybkim czasie zaciera się dawny tradycyjny wygląd i charakter miejscowości. Nie jest rozwiązaniem druga skrajność czyli tworzenie wszędzie skansenów, a raczej próba nawiązania tym co nowe do tego co tradycyjne. Problematyka ta jest tematem wielu opracowań ludzi nauki będących specjalistami zarówno w zakresie architektury, historii, socjologii czy ekonomii³. Jednakże najważniejszą sprawą jest to, aby sami mieszkańcy wsi zrozumieli i docenili istotę problemu, ponieważ właśnie oni mają największy wpływ na to, co dzieje się w ich bezpośrednim i dalszym otoczeniu. Bez udziału mieszkańców wszelkie działania mogą być jedynie namiastką i nie będą miały charakteru długoterminowego.

Jednym z rozwiązań opisanych problemów jest stworzenie programu „Odnowa Wsi”, który uwzględni potrzeby w zakresie polepszenia życia mieszkańców wsi jak i problematykę związaną z zachowaniem dziedzictwa kulturowego wsi.

Idea programu „Odnowa wsi”

Polska wieś nie jest odosobniona w swoich dylematach, podobne nękały też wsie w Europie Zachodniej ulegające powszechnej unifikacji i urbanizacji równocześnie z zanikaniem tradycji i tożsamości miejsca. Odpowiedzią na te problemy było stworzenie w latach siedemdziesiątych poprzedniego stulecia na terenie Niemiec programu odnowy wsi, który zapoczątkowany został w Bawarii i Badenii-Wirtembergii już w latach sześćdziesiątych⁴. Początkowe działania dotyczyły komasacji gruntów i przemian dotyczących warunków życia i gospodarowania, jednakże stosunkowo szybko zaczęto wymagać sporządzenia równoległego planu odnowy wsi, który uwzględniał wszystkie aspekty życia na wsi wraz z zachowaniem dziedzictwa kulturowego wsi i jej krajobrazu.

Podstawą wszelkich działań programu jest inicjatywa oddolna, która prowadzi w efekcie do przeobrażenia życia wsi, zarówno na płaszczyźnie duchowej jak i materialnej, i to w różnych dziedzinach. Poprawia się standard i jakość życia mieszkańców, równocześnie następuje wzmocnienie więzi i tradycji z równoczesnym zachowaniem daw-

niego krajobrazu i specyficznego, indywidualnego charakteru wsi. Program odnowy wsi znajdował w kolejnych latach coraz większą rzeszę zwolenników w innych krajach Europy między innymi w Austrii, Luksemburgu, Czechach, Polsce, Słowacji, Słowenii i na Węgrzech. W roku 1988 zawiązana została Europejska Wspólnota Robocza (ARGE) z siedzibą w Wiedniu zrzeszająca poszczególne regiony realizujące program odnowy. Obecnie jedynym przedstawicielem Polski jest województwo opolskie. Stowarzyszenie to organizuje edukację dla przedstawicieli zainteresowanych regionów, np. w postaci wyjazdów studyjnych po obszarach, w których idea programu odnowy wsi uwieńczona jest sukcesem⁵.

Początki programu odnowy wsi na terenie Polski wiążą się z województwem opolskim, gdzie program ten jest realizowany od roku 1997⁶. Inspiracją do podjęcia działań były doświadczenia Nadrenii-Palatynatu, a w kolejnych latach wykształcony został własny sposób prowadzenia programu. Realizacja programu koordynowana jest przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, przy wsparciu władz gminy, po wprowadzeniu uchwały przez radę sołecką o utworzeniu grupy odnowy wsi. Ze względu na widoczne efekty

działania programu znalazł on również zainteresowanie w innych regionach naszego kraju. Od 2001 roku realizowany jest w województwie pomorskim, od 2002 pojawił się w województwie śląskim. Zasada działania i cele programu zawsze są te same. Inicjatywa oddolna wypływająca od mieszkańców wsi jest podstawą i początkiem, a realizacja następuje przy pomocy różnych instrumentów wsparcia. Jednym z nich na terenie województwa opolskiego jest współpraca z Akademią Rolniczą we Wrocławiu.

Udział Akademii Rolniczej we Wrocławiu w „Programie Odnowy Wsi”

W każdej miejscowości, w której realizowany jest program odnowy wsi wszelkie prace w zakresie kształtowania przestrzeni wiejskiej początkowo dotyczą przede wszystkim porządkowania posesji i bezpośredniego otoczenia, odnawiania elewacji i ogrodzeń. Jednakże każde działanie przeprowadzone nawet w najlepszej intencji, a niespójne z ogólnym charakterem wsi może prowadzić do bezpowrotnego zniszczenia tego co cenne nie tylko ze względu na wiek, ale również piękno specyficzne dla danego miejsca. Tym większy problem staje przed

miejscowością, w której mieszkańcy potrzebują projektów obejmujących większe inwestycje, dotyczących chociażby placów, miejsc spotkań czy rekreacji. Z tego względu w roku 2001 Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego nawiązał współpracę z Instytutem Budownictwa i Architektury Krajobrazu Akademii Rolniczej we Wrocławiu. W ramach tej współpracy organizowane są szkolenia liderów wiejskich w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi, na których kształtowana jest wrażliwość na niektóre elementy krajobrazu wsi często ignorowane i zaniedbywane, dodatkowo na podstawie pozytywnych i negatywnych przykładów sugerowane są ogólne kierunki i niebezpieczeństwa. Pracownicy uczelni uczestniczą również w komisyjnych objazdach mających na celu wyłonienie laureatów corocznego konkursu Piękna Wieś Opolska.

Najważniejszą częścią współpracy jest dokumentowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych wsi, doradztwo oraz projektowanie przestrzeni wiejskiej realizowanej pod hasłem *Zadbajmy o nasz krajobraz*⁷. Pilotażowe opracowanie dotyczyło wsi Pilszcz⁸ i zostało zaprezentowane na I Polskim Kongresie Odnowy Wsi, w kwietniu 2002 roku. Od roku 2003 współpraca z uczelnią została objęta umową, w ramach której studenci III roku studiów kierunku architektura krajobrazu opracowują podczas praktyk projektowych w semestrze letnim wybrane

wsie biorące udział w programie odnowy wsi⁹. Kolejnym krokiem w poszerzeniu tej współpracy jest wprowadzenie tematyki związanej z wsiami uczestniczącymi w programie odnowy wsi do zakresu ćwiczeń projektowych i planistycznych w semestrze zimowym na III roku studiów. W ten sposób do tej pory opracowanych zostało lub jest w trakcie prac 41 miejscowości, w tym 20 z jednej gminy Branice, znajdującej się w południowej części województwa opolskiego i graniczącej z Czechami.

Głównym celem opracowań jest pomoc mieszkańcom wsi w znalezieniu indywidualnych cech miejscowości, które wyróżniają ją od innych i mogą być inspiracją do dalszych działań związanych ze zmianami krajobrazowym i architektonicznymi różnych miejsc. Należy zwrócić uwagę mieszkańcom, że wyjątkowo cenny, piękny może być nie tylko zabytek, ale również ich stary dom, strumień przepływający przez wieś lub drzewo tak usytuowane we wnętrzu krajobrazowym, że pomimo małej wartości ze względu na gatunek, czy wiek jest czymś co należy chronić.

Prace prowadzone są w trzech etapach. Początkowo studenci wraz z opiekunami przyjeżdżają do wsi, gdzie spędzają kilka dni zbierając dane przy pomocy bezpośrednich inwentaryzacji fotograficznych i urbanistycznych. Bardzo cenne są spotkania z mieszkańcami, którzy posiadają wiele istotnych informacji związanych z historią miejscowości.

Ośrodek turystyczny Robbesscheier gmina Munshausen w Luksemburgu. Jedno z miejsc odwiedzonych podczas objazdu studyjnego organizowanego przez ARGE w 2003 roku

Tourist centre Robbesscheier, Munshausen commune in Luxemburg. One of the places visited during the study tour organized by ARGE in 2003

wości i potrzebami wsi. Również w tym czasie następuje wyjazd do urzędu gminy w celu spotkania z władzami lokalnymi, zebrania danych i skorzystania z opracowań, które zostały już wykonane, a dotyczą wybranej miejscowości.

Drugi etap, to opracowanie zebranych informacji w formie plansz z analizami, katalogu elementów charakterystycznych wsi i projektu jednego z miejsc problemowych wyznaczonych podczas analiz. Ostatnia część to prezentacja całego opracowania przed mieszkańcami, władzami lokalnymi oraz przedstawicielami uczelni.

Współpraca prowadzona w taki sposób jest korzystna dla mieszkańców wsi, ponieważ:

1. dowiadują się oni o unikalnych wartościach architektonicznych i krajobrazowych swojej miejscowości,
2. poprzez spotkania, dyskusje wyrażają swoje opinie i potrzeby,
3. współuczestniczą w powstawaniu opracowań i projektów, co jest podstawowym założeniem programu odnowy wsi,
4. na podstawie opracowań i projektów mogą starać się o dofinansowanie realizacji inwestycji;

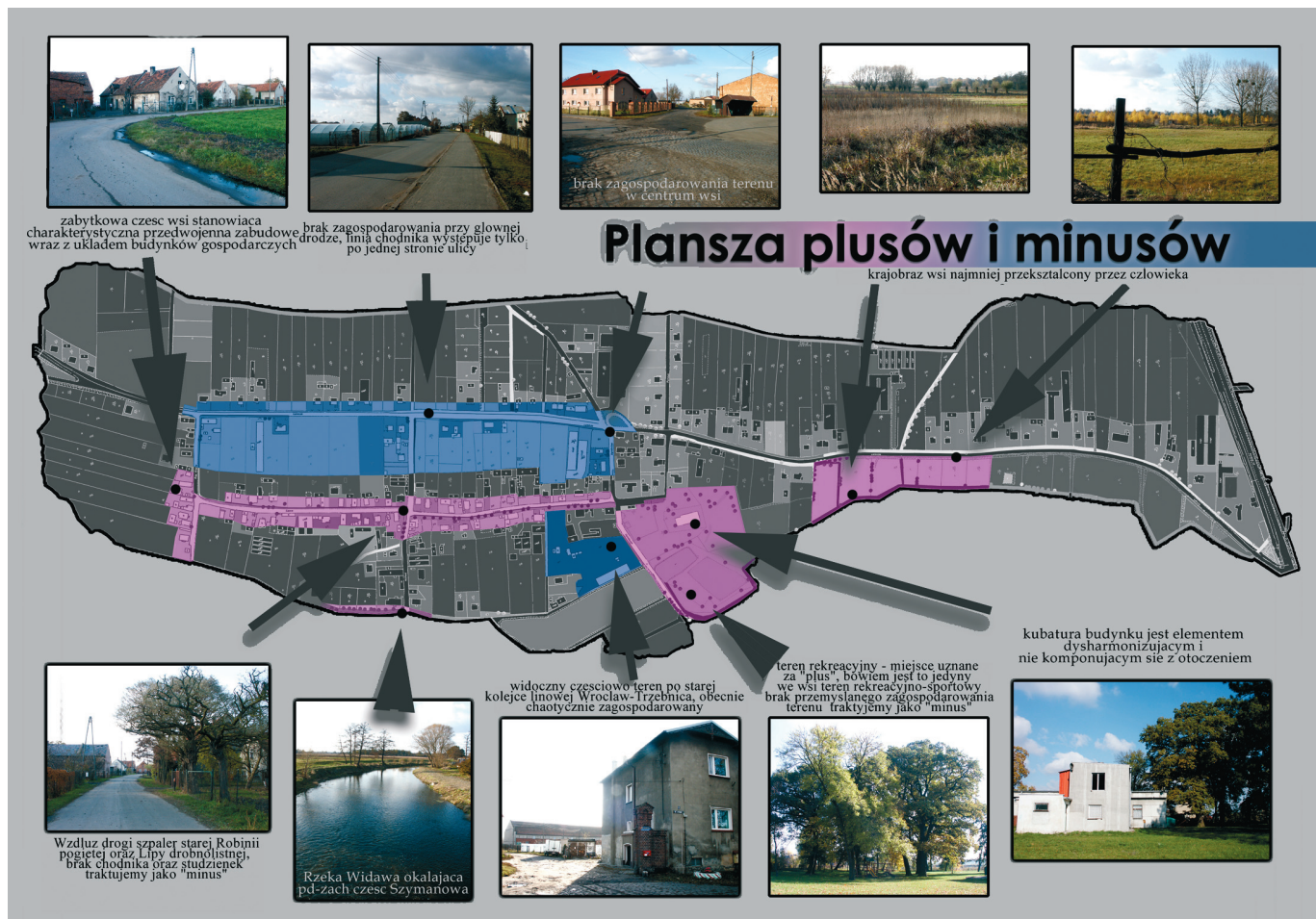
a także dla studentów, dla których jest to:

1. praca w realnych warunkach dla prawdziwych inwestorów,
2. nauka obserwacji, wrażliwości na otoczenie, spostrzegawczości i oceny,
3. nauka kreatywności rzetelności, wyrażania swoich myśli (publiczna, końcowa prezentacja projektu) oraz współpracy z ludźmi, społecznością lokalną w czasie dyskusji, spotkań, zbierania danych, konsultacji,
4. poczucie odpowiedzialności za podjęte decyzje projektowe,

Wieś Dziergowice (gmina Bierawa). Jedna z plansz zawierająca analizy. Opracowanie studenckie

Dziergowice village (Bierawa commune). One of the charts including analyses. Student's case study

5. możliwość realizacji ich projektów co dodatnio wpływa na motywację w pracy twórczej,
6. szansa na nabycie doświadczenia zawodowego; oraz dla uczelni:
  1. pozyskanie materiałów do badań, realny poligon doświadczalny,
  2. lepszy, bardziej wszechstronny sposób kształcenia,
  3. połączenie nauki z praktyką.

Ze względu na szerokie spektrum problemu, analizy przeprowadzane są w grupach tematycznych na podstawie zebranych wcześniej danych. Efektem końcowym jest określenie słabych i mocnych stron miejscowości, tzw. plusów i minusów, a także wykreowanie wizerunku wsi i pomoc przy tworzeniu planu rozwoju, który jest niezbędnym załącznikiem do wniosku o uzyskanie do-

finansowania do realizacji projektów w ramach programu odnowy wsi. Na koniec wykonywane są projekty miejsc wyznaczonych wcześniej z uwzględnieniem wniosków z poprzednich analiz.

Aby uniknąć działań chaotycznych, analizy prowadzone są zarówno na planach jak również w trzecim wymiarze, który jest niezbędny przy wszelkich pracach związanych z krajobrazem. W tym celu wykonywane są zdjęcia wjazdów do wsi z różnych kierunków, a także panoramy miejscowości, jeśli istnieje taka możliwość. Jest to o tyle istotne, że te ujęcia są jednym z elementów stanowiących o ogólnym wizerunku wsi. To właśnie zbliżając się z daleka oceniamy czy będzie to wieś, miasteczko czy duże miasto. Harmonijna, tradycyjna panorama wsi to za-

budowa poprzeplatana zielenią, czasem z dominantą wieży kościelnej lub ścianą lasu w tle. Niestety, szczególnie w strefie podmiejskiej, to właśnie przy wjazdach do wsi sytuowane są hale hurtowni lub zakładów wytwórczych, komisje sprzętu samochodowego, albo inne obce w formie obiekty, które zakłócają bezpowrotnie to miejsce.

Prowadzone są również analizy z korektami wewnątrz krajobrazowych dotyczących głównych ulic i miejsc o szczególnym charakterze. Korekty wykonywane są w formie nakładek na fotografie z propozycją zmian. Jest to sprawa dość istotna ze względu na to, że wszelkie analizy wykonywane na planie (płasko) dają przeciętnemu mieszkańcowi wsi jedynie pojęcie statystyczne o problemie. Wielu ludzi nie potrafi wyobra-

zić sobie konsekwencji, które wynikają z nawet najmniejszych działań, chociażby spowodowanych zmianą ogrodzenia, czy wycięcia drzewa w ogródku. Często nie uwzględnia się w tych przemianach charakteru całej ulicy widzianej z różnych stron. Trzeba uświadomić, że to co wydaje się być dobre na pojedynczej posesji może wpłynąć niekorzystnie dla wyglądu przestrzennego całej ulicy.

W dalszej części niniejszej pracy zaprezentowane zostaną niektóre miejscowości i ich problemy, z którymi zetknięto się w trakcie opracowań. Należy podkreślić, że sam schemat postępowania nie daje rozwiązania w postaci określenia indy-

widualnego charakteru miejscowości, który dla każdej wsi jest zupełnie inny i dotyczy odmiennych spraw. Sam początek, zbieranie danych i informacji jest taki sam, ale rozwiązanie jest zawsze indywidualne, gdyż polega na znalezieniu tzw. pomysłu na wieś, który łączy w sobie elementy nie tylko krajobrazu ale również szeroko pojętą tożsamość miejsca¹⁰. Do tego rozwiązanie jest bardzo często zależne od wrażliwości osoby projektującej. Problem jest o tyle istotny, że każdy potrzebuje w pewnym zakresie swobody i indywidualności, stąd ważne jest określenie miejsc, które absolutnie zmianie nie powinny ulec ale również zakresów

tolerancji w miejscach, w których jest to możliwe, ażeby mieszkaniec wsi nie czuł się całkiem skrepowany i zniewolony.

W Pilszczu (gmina Kietrz), który jako pierwszy wyznaczony został do opracowania, największą wartością miejscowości okazał się jej niepowtarzalny układ przestrzenny wyznaczony z jednej strony kształtem dawnych zagród frankońskich, z drugiej zaś przepływającą przez środek rzeką¹¹. Dwie równoległe i trzy prostopadłe do cieku drogi wyznaczyły cztery obszary, zwane dawniej dzielnicami Owsa, Jęczmienia, Żyta i Pszenicy. Terminy te przeniesione zostały potem na nazwy ulic i częściowo funkcjonują do dziś.

Dodatkowo bardzo ciekawy jest układ gospodarstwa należący do danego mieszkańca. Działka rozpoczęła się od rzeki sadem, w którym lokalizowany był piekarnik do wypieku chleba oraz suszenia owoców. Od dalszej części sad oddzielony był ulicą, za którą znajdował się mały ogród warzywny rodzaj przedogródka, wraz ze spichlerzem, a niejednokrotnie altanką dla właściciela¹². Ta część odseparowana była od właściwej zagrody utwardzonym chodnikiem, biegnącym wzdłuż wszystkich zabudowań tworzących zwartą jednorodną pierzeję, która była wynikiem rozplanowania zagrody. Na wąskich działkach od strony wjazdu usytuowane były szczytowo dwa budynki mieszkalne, z których jeden zajmowany był przez gospodarzy,

Wieś Piątkowice (gmina Łambinowice)
Opracowanie studenckie

Piātkowice village (Łambinowice commune)
Student's case study

Korekty wnętrz krajobrazowych dla wsi Dziergowice. Opracowanie studenckie

Corrections of landscape interiors for Dziergowice village. Student's case study

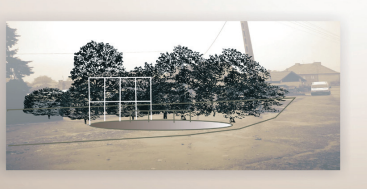
natomiast drugi zwany wycóżnikiem lub wycugiem przeznaczony był dla rodziców i reszty dalszej rodziny. Istotnym elementem dla oblicza przestrzennego całej ulicy było zdobniczo, które dotyczyło zarówno elewacji budynków jak również muru bramnego, w którym oprócz bramy wjazdowej znajdowała się jedna lub dwie furtki. W pilastrach, pozornych balustradach tralkowych, ślepych arkadkach, czy ozdobnych gzymsach, pomimo widocznego rustykalizmu można doszukać się pewnych form nawiązujących do klasycyzmu, czy baroku. Obecnie wieś uległa tak znacznej dewastacji, że dawny układ zwartych, bogato zdobionych pierzei ulic jest zupełnie nieczytelny. Nie istnieje biegnący wzdłuż chodnik, a z ogromnej ilości spichlerzy zachowały się zaledwie dwa. Wiele zagród znikło a na ich miejsce wstawiono obiekty, które zdecydowanie zakłócają otoczenie. Na szczęście część zabudowań, po przeprowadzeniu remontów, może jeszcze być wizytówką Pilszcza, a planowane zagospodarowanie terenów nadrzecznych podniesie walory miejscowości, tym bardziej że planowane jest otwarcie pobliskiego przejścia do Czech.

Jednakże nie zawsze najstarsza część wsi jest najważniejszym elementem wyróżniającym ją spośród innych. Jedną z opracowywanych miejscowości to wieś Piątkowice położona w gminie Łambinowice. W jej przypadku wartością najważniejszą jest malownicze usytuowanie

Pierzeja w drugiej dekadzie XX wieku ulicy Wojska Polskiego we wsi Pilszcz

Frontage, Wojska Polskiego Street in Pilszcz village in the second decade of the 20th century

ANALIZA KRAJOBRAZOWA

PROPONOWANE ZMIANY

wzdłuż rzeki Nysy. Tereny położone nad wodą mogą być wykorzystane jako promenady spacerowe i ścieżki rowerowe z miejscami odpoczynku. Powstał też pomysł utworzenia po jednej stronie rzeki, na bazie przestrzeni wokół starego młyna, przystani kajakowej wraz z wypożyczalnią sprzętu wodnego, a po drugiej łowiska z miejscem wypoczynku dla całej rodziny wędkarza. Woda będąca największą wartością krajobrazową miejscowości jest związana nie tylko z bezpośrednim otoczeniem rzeki, to również wymyślony i wykonany przez mieszkańców projekt adaptacji zbiornika przeciwpożarowego na oczko wodne z parkiem będącym

miejszem spotkań mieszkańców. W opracowaniu przygotowanym przez uczelnię, po analizach, wyznaczono do szczegółowego projektu dobór nasadzeń dla tego miejsca. Planuje się, że projekty pozostałych miejsc będą wykonywane w ramach prac magisterskich.

Wieś Prusinowice (gmina Pakoślawice) położona jest w południowo-zachodniej części województwa opolskiego. Jest jedną z miejscowości, które zostały zasiedlone przez ludność napływową w okresie powojennym. Przez wiele lat wieś pogrążyła się w stagnacji, a mieszkańcy nie otaczali należyłą opieką obiektów znajdujących się na ich terenie. Sy-

Stan obecny niektórych obiektów we wsi Pilszcz

Current state of some objects in Pilszcz village

tuacja ta uległa jednakże zmianie, wieś przystąpiła do programu odnowy, a początkowe, sceptyczne nastawienie zmieniło się i obecnie Prusinowice są jedną z ładniejszych miejscowości województwa opolskiego. Na terenie wsi zabudowa jest dość jednorodna, większość obiektów jest odnowiona, a zadbane place i skwery, nie tylko w okolicy centrum ale również na obrzeżach, mogą służyć innym miejscowościom jako pozytywny przykład. Jednakże najistotniejszą sprawą w przyszłości, w kontekście krajobrazowym, okazało się uporządkowanie całościowej zieleni we wsi. Dotyczy to nasadzeń wzdłuż dróg, niektórych miejsc w otoczeniu niewielkiego cieką przepływającego przez wieś, a także zagospodarowania dawnego parku podworskiego. Przy wjeździe od głównej drogi biegnącej w kierunku Nysy znajduje się cmentarz z parkingiem, który całkowicie pozbawiony jest zieleni wysokiej, dodatkowo otoczono go betonowym murem, który jeszcze bardziej szpeci to miejsce. Panorama wsi, widoczna z daleka zdecydowanie traci przez brak odpowiedniego zagospodarowania tego miejsca. Opracowanie końcowe wsi dotyczyło zagospodarowania parku, który został przeznaczony na miejsce rekreacji i spotkań mieszkańców wsi. Projekt ten uzyskał dofinansowanie z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego w ramach projektów małych grantów

Otoczenie zbiornika wodnego we wsi Piątkowice. Część projektu studenckiego

Surroundings of reservoir in Piątkowice village. Part of student's case study

w roku 2003 i jest aktualnie w trakcie realizacji.

Obecnie działania Akademii Rolniczej we Wrocławiu w zakresie programu odnowy wsi obejmują nie tylko teren województwa opolskiego, ale również rozszerzyły się na obszar Dolnego Śląska. W niniejszym artykule jedynie zasygnalizowano ogrom problemów spotykanych podczas wykonywania opracowań, jednakże najważniejszą sprawą jest to, że dzięki działaniom tu opisanym zaistniała możliwość uratowania, chociaż w części, pięknego, tradycyjnego krajobrazu wiejskiego.

Irena Niedźwiecka-Filipiak

Instytut Budownictwa i Architektury Krajobrazu,
Akademia Rolnicza we Wrocławiu
Institute of Agricultural Building Engineering and
Landscape Designing,
The Agricultural University of Wrocław

Przypisy

¹ Na obszarze Opolszczyzny mieszkają się 3 kultury polska, śląska i niemiecka. Rejony zamieszkałe przez ludność autochtoniczną mają bardzo bogatą tradycję obfitującą w obrzędy specyficzne na danym obszarze kulturowane przez wiele lat.

² Myczkowski Z. *Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych w Polsce*, Monografia 285, Politechnika Krakowska, Kraków 2003

³ W roku 2002 odbyła się kolejna X konferencja organizowana w cyklu dwuletnim przez Politechnikę Białostocką. Tematem wiodącym każdej edycji jest problematyka związana z planowaniem przestrzennym i architekturą wspól-

czesnej wsi. Konferencje organizowane przez ECOVAST, Tematyka V w i VI Forum Architektury Krajobrazu, które odbyły się w 2002 i 2003 roku związana była z problemami krajobrazu wiejskiego, Również *Wieś i miasteczko u progu zagłady*, Konferencja Naukowa Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Wojnowice 1988

⁴ Idea programu odnowy wsi w: Wilczyński R., *Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Program Agro-Info, Poznań 2003

⁵ W 2003 roku odbył się objazd studyjny pod hasłem „Długofalowy rozwój obszarów wiejskich” po Nadrenii-Palatynacie oraz Luksemburgu. Wzięło w nim udział około 40 zainteresowanych przedstawicieli nie tylko członków ARGE ale również między innymi Rosji, Litwy i Rumunii.

⁶ Inicjatorem wprowadzenia programu odnowy wsi był Ryszard Wilczyński wówczas przewodniczący Sejmiku Samorządowego Województwa Opolskiego, a obecnie Pełnomocnik Zarządu Województwa Opolskiego ds. Programu Odnowy Wsi

⁷ W Niemczech uczelnie również włączają się do Programu Odnowy Wsi. Jedną z nich jest Universität Kaiserlautern. Wynikiem jest opracowanie projektowe wsi Konken *Entwurfsdokumentation Konken SS 1995, Ortsentwicklungs- und Ortserneuerungsplanung*, Materialien zur Raum- und Umweltplanung Nr.83, Universität Kaiserlautern 1996

⁸ Wieś Pilszcz była tematem warsztatów projektowych SKN Architektury Krajobrazu i SKN Budownictwa w październiku 2001 roku pod kierownictwem dr arch. Ireny Niedźwieckiej-Filipiak i dr Zbigniewa Kuriaty. Studenci wykonali inwentaryzacje fotograficzne i urbanistyczne miejscowości wg opracowanego przez prowadzących schematu. I. Niedźwiecka-Filipiak :*Wieś Pilszcz jako przykład aktualnego*

tematu w ramach programu Odnowa wsi Materiały Kongresowe, Opole 2002, s.58-61

⁹ Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego typuje do opracowania w ramach nagrody 10 wsi, które uzyskały najwyższe lokaty w corocznym konkursie Piękna Wieś Opolska.

¹⁰ Myczkowski Z. *Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych*, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Monografia 285, Kraków 2003

¹¹ Niedźwiecka-Filipiak I., *Woda w krajobrazie wsi*, w: *Architektura Krajobrazu*, Nr2-3/2001, s.47-51

¹² *Pilsch ein deutsches Dorf*, Gleiwitz 1930